

ILMIY TADQIQOTDA ILMIY ETIKA

Rahmonova Umidaxon Erkinboy qizi

Namangan davlat universiteti magistranti

Xurshid Abdirashidovich Mirzaxmedov

Ilmiy rahbar:

sotsiologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Namangan davlat universiteti dotsenti v.b.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada ilmiy etika, ilmiy etikaga oid axloqiy tamoyillar, ilmiy tadqiqotning asosiy axloqiy masalalari hamda ilmiy tadqiqotning metodologiyasi haqidagi masalalar o'rganib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Ilmiy etika, monografiya, sotsiologiya, kollektivizm, universalizm, uyushtirilgan skeptitsizm, eksperiment.

НАУЧНАЯ ЭТИКА В НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Рахмонова Умидахана дочь Эркинбая

Магистрант Наманганский государственный университет

Хуршид Абдирашидович Мирзахмедов

Научный руководитель:

Доктора философии (PhD) по социологическим наукам

и.о. доцент Наманганский государственный университета

АННОТАЦИЯ

В данной статье исследуются научная этика, этические принципы научной этики, основные этические вопросы научных исследований и методология научных исследований.

Ключевые слова. Научная этика, монография, социология, коллективизм, универсализм, организованный скептицизм, эксперимент.

SCIENTIFIC ETHICS IN SCIENTIFIC RESEARCH

Rakhmonova Umidakhon

Master's student of Namangan State University

Khurshid A. Mirzakhmedov

Scientific supervisor:

Doctor of philosophy (PhD) on sociological sciences

Acting Associate Professor of Namangan State University

ABSTRACT

In this article, scientific ethics, ethical principles of scientific ethics, the main ethical issues of scientific research and the methodology of scientific research are studied.

Key words. Scientific ethics, monograph, sociology, collectivism, universalism, organized skepticism, experiment.

Axloqiy madaniyatning mumkin bo'lgan eng yuqori bosqichi - bu biz o'z fikrlarimizni boshqarishga qodir ekanligimizni anglashimizdir.

Ch. Darwin

KIRISH

Ilmiy etika (axloq) — zamonaviy fanda bu rasman e'lon qilingan qoidalar to'plami bo'lib, ularning buzilishi ma'muriy ish yuritishga olib keladi. Olim ilmiy tadqiqotlar bilan muvaffaqiyatli shug'ullanishi uchun ilmiy etika tamoyillariga amal qilishi kerak. Fanda haqiqat oldida barcha tadqiqotchilar teng bo'lishi, ilmiy dalillarga kelganda o'tmishdagi xizmatlari hisobga olinmasligi ideali sifatida e'lon qilinadi. Ilmiy axloqning bir xil darajada muhim printsiplari tadqiqot natijalarini taqdim etishda ilmiy halollik talabidir. Olim xato qilishi mumkin, lekin natijalarni manipulyatsiya qilishga haqqi yo'q, u allaqachon qilingan kashfiyotni takrorlashi mumkin, lekin plagiat qilish huquqiga ega emas.

Ilmiy monografiya va maqolani loyihalashning zaruriy sharti sifatida ma'lumotnomalar ma'lum g'oyalar va ilmiy matnlarning muallifligini aniqlash va fanda allaqachon ma'lum bo'lgan narsalarni va yangi natijalarni aniq tanlashni ta'minlash uchun mo'ljallangan. Ilmiy maqolaning hammualliflari qanday shartlarga

javob berishi kerakligi haqida batafsil qoidalar mavjud. Quyida Garvard universitetida ishlab chiqilgan qoidalar parcha keltirilgan^[1].

TADQIQOD METODOLOGIYSI

Ushbu maqolada qayd etilgan ma'lumotlarni kuzatish, taqqoslash- solishtirish, tahlil qilish va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi.

TAHLILLAR VA NATIJALAR. Ilmiy axloq — bu nafaqat ma'muriy qoidalar, balki olimlar ilmiy faoliyatda rioya qiladigan va fanning ishlashini ta'minlaydigan axloqiy tamoyillar to'plamidir.

Robert Merton o'zining fan sotsiologiyasiga oid asarlarida to'rtta axloqiy tamoyilni yaratdi:

- Kollektivizm - tadqiqot natijalari ilmiy jamoatchilik uchun ochiq bo'lishi kerak.
- Universalizm - har qanday ilmiy g'oya yoki gipotezani baholash muallifning xususiyatlariga, masalan, uning ijtimoiy mavqeiga emas, balki faqat uning mazmuniga va ilmiy faoliyatning texnik standartlariga muvofiqligiga bog'liq bo'lishi kerak.
- Befarqlik - ilmiy natijalarni nashr etishda tadqiqotchi muammoni hal qilishdan qoniqishdan boshqa shaxsiy manfaatni ko'zlamasligi kerak.
- Uyushtirilgan skeptitsizm - tadqiqotchilar o'zlarining g'oyalariga ham, hamkasblari tomonidan ilgari surilgan g'oyalarga ham tanqidiy munosabatda bo'lishlari kerak.

Axloqiy mulohazalar tadqiqotning metodologiyasi va xarakterini tanlashga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Etika qiyin vaziyatlarda, ikki axloqiy pozitsiya o'rtasida ziddiyat yuzaga kelganda tanlash vositasi sifatida ishlaydi.

Ilmiy tadqiqotning asosiy axloqiy masalalari quyidagi savollarga bog'liq [2]:

- olingan ma'lumotlar soxtalashtirilmaganmi? E'lon qilingan ma'lumotlar ishonchlimi?
- tadqiqot jarayonida ishtirok etayotgan shaxslarga zarar yetkazilmoqdammi (stress; o'z-o'zini hurmat qilish, martaba istiqbollari yoki rahbariyat bilan munosabatlarga tahdid; shaxsiy hayotga tajovuz qilish; aloqa o'rnatish orqali maxfiy hujjatlarga kirishga urinish; jamiyatga g'ayrioddiy munosabatni qo'zg'atish kabi shakllarda)?
- maxfiylik qoidalariga rioya qilinadimi?
- o'rganish ob'ekti bo'lgan shaxslar?
- yolg'on yoki chalg'ituvchi ma'lumot beruvchilarni tadqiq qilish tartibi bormi?
- ilm-fanning tijoratlashuvi bormi, ya'ni olimlar tadqiqot natijalariga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan shaxslar yoki tashkilotlardan moliyaviy yordam oladimi?

– olimlar tadqiqotda qatnashganlarga maqtoov beradimi? Ilmiy ishda kompilyatsiya va plagiat bo‘lmasligiga kafolat bormi?

– bu mualliflarning barchasi asarga haqiqiy intellektual hissa qo‘shganmi?

Tahlil ob’ektiga aylangan sub’ektlarni o‘rganishga jalb qilish bilan bog‘liq holda muhim axloqiy savollar tug‘iladi. Tadqiqotda ishtirok etish uchun odamlarning "axborotlangan roziligi" (axborotlashtirilgan roziligi) masalasi juda murakkab. Bir tomondan, shaxsga bo‘lgan hurmat, shaxsning kuzatilayotganligini yoki eksperimentda rol o‘ynashini bilishini talab qiladi.

G‘arb olimlari plagiatga qarshi do‘stona munosabatda bo‘lishadi. Avto-plagiat (bir xil muallif tomonidan o‘z materiallarini ikki marta yoki ortiqcha nashr etish). Ba’zi axloq kodeksida avtoplagiatga yo‘l qo‘yib bo‘lmasligi masalasi alohida ko‘rib chiqiladi.

XULOSA

Yuqoridagilardan shuni xulosa qilish mumkinki, mualliflar tomonidan ilmiy etika, uning axloqiy tamoyillari, ilmiy tadqiqotda ilmiy etikaning o‘rni va ro‘lini bir nechta adabiyotlarni tahlil qilgan holda atroflicha o‘rganildi. Va tegishli xulosalar qabul qilindi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Фролов И. Т., Араб-оглы Э. А., Борзенков В. Г. Глава X. «Наука». 6. Этика науки // Введение в философию. Учебное пособие для ВУЗов. — 2-е изд. Переработанное и дополненное. — М.: Республика, 2002. — 622 с..
2. О.А. Леонтович. “Этика научных исследований”. “Филологические науки”.
3. N.Shermuhammedova. Falsafa fan metodologiyasi. T., “Aloqachi”, 2008
4. Alemasov Viktor, Mamadaliyev Shavkat. Ilmiy tadqiqot: metodologiya, metodika, ijodiyot. Toshkent 2015.